Kestävästi keskiössä, Viisari välittää

Leader Viisari ry:n kehittämisstrategia

vuosille 2023-2027

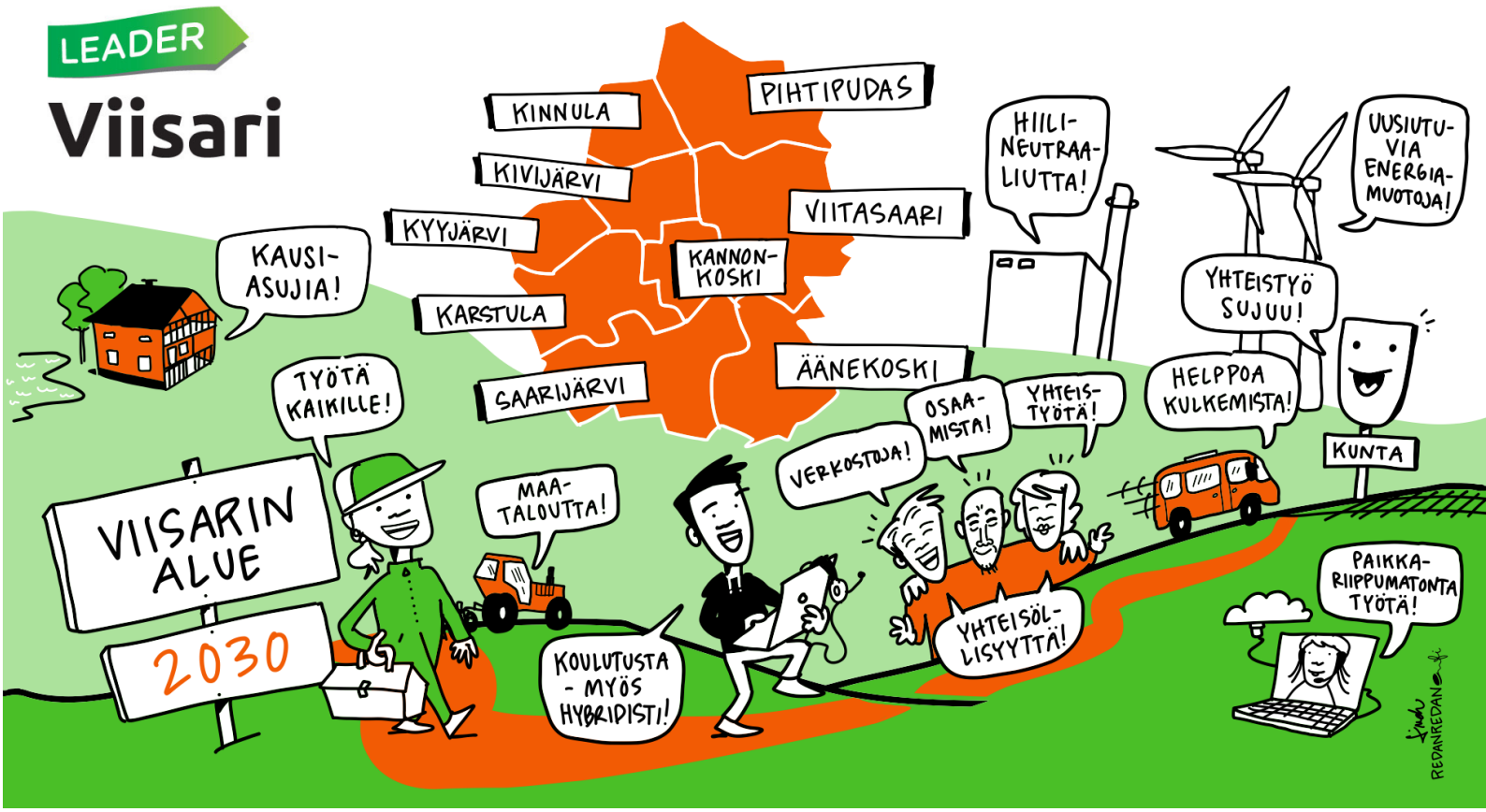

LEADER Viisari

LEADER

maaseuturahasto

Sisällys

1. JOHDANTO....2
2. STRATEGIAN KOHDEALUE JA VÄESTÖ....3
3. STRATEGIAPROSESSIN JA ALUEEN KEHITTÄMISEN KUVAUS....6
3.1. Rahoitus aiemmilla ohjelmakausilla ja vuosien 2014-2020 arviointia....6
3.3. Strategiaprosessin kuvaus....6
4. STRATEGIAN KUVAUS JA ANALYYSI ALUEESTA....8
4.1. Analyysi alueen vahvuuksista, heikkouksista, mahdollisuuksista ja uhista (SWOT)....8
4.2. Kehittämisen painopisteet....10
4.3. Tavoitteet (tuotos ja tulos)....11
4.4. Yhteensovitus muihin strategioihin ja suunnitelmiin....11
4.4.1. ELY-keskuksen ja Leader-ryhmien välinen työnjako ja tehtävät....12
5. TOIMINTASUUNNITELMA....12
5.1. Painopisteiden käytännön toteutus/ toimenpidekokonaisuudet....12
5.1.1 Innovatiivisuus ja uudistumiskyky....13
5.1.2. Vireys: tahtoa ja kykyä....13
5.1.3. Asumisen uudet tuulet ja ympäristö voimavarana....15
6. RAHOITUSSUUNNITELMA....16
7. TOIMEENPANON KUVAUS....16
7.1. Aktivointi, yhteistyö, verkostoituminen....16
7.2. Viestintä....17
7.3. Hallinnon järjestäminen....18
8. SEURANTA JA ARVIOINTI....18

1. JOHDANTO

Leader Viisari ry:n kehittämisstrategia vuosille 2023-2027 sisältää alueen kehittämiseen liittyvän analyysin, valitut painopisteet sekä tavoitteet ja keinot niiden toteuttamiseen. Viisarin alueella kehitetään kestävästi ja yhdessä. Uusiutumiskyky ja innovatiivisuus korostuvat elinvoiman vahvistamisessa. Alue tunnetaan erilaisista asumisen, työn tekemisen ratkaisuista ja monipuolisesta yritystoiminnasta sekä hyvinvoivista yhteisöistä.

Leader Viisarin visiona on “Kestävästi keskiössä, Viisari välittää”.

Paikallinen strategia toteuttaa osaltaan EU:n yhteistä maatalous- ja maaseutupolitiikkaa (CAP, Common Agriculture Programme). Suomen CAP-suunnitelmassa on kuvattu Suomen tavoitteet ja toimenpiteet niiden saavuttamiseksi. Erityisenä pyrkimyksenä on uudistuva ja monipuolinen maaseutu, jossa kehittäminen on kestävää kasvun näkökulmasta, työllisyys paranee, tasa-arvo kohenee, sosiaalinen osallisuus vahvistuu samoin kuin paikallisuus. Leader-toiminta on yksi suunnitelmaan sisältyvistä kehittämistoimen-piteistä. Ilmastonmuutos ja ympäristön tilan heikkeneminen ovat uhka maailmanlaajuisesti. Eurooppalainen yhteisö on sitoutunut vihreän kehityksen tavoitteisiin. ”Euroopan vihreän kehityksen ohjelman tavoitteena on tehdä EU:sta moderni, resurssitehokas ja kilpailukykyinen talous, jossa vuoteen 2050 mennessä ei enää aiheuteta kasvihuonekaasujen nettopäästöjä, talouskasvu on erotettu resurssien käytöstä eikä jätetä ketään ihmistä eikä mitään aluetta jälkeen muista” Niitä toteutetaan myös alueellisissa ja paikallisissa strategioissa ja ohjelmissa. Viisarin kehittämisstrategiassa ne ovat läpileikkaavina teemoina. Euroopan vihreän kehityksen tavoitteiden taustalla on megatrendejä ja muita tekijöitä, jotka vaikuttavat tulevaisuuteemme. Keskeistä tulevaisuuden kannalta on ekologisen kestävyyden ratkaiseminen. Ihmiskunta on toiminnallaan vaikuttanut ilmaston lämpenemiseen, luontokatoon ja jäteongelmaan. Kulutamme yli maapallon sietokyvyn. Alueellisten erojen ja vastakkaisasettelun vähentämiseksi ajattelua on uudistettava ja kehitettävä osaamista ja siirryttävä ekologiseen jälleenrakennukseen. Talouteen kohdistuvista muutoksista mm. alustatalous ja jakamistalous kiertotalouden osana muuttavat työn lisäksi myös kuluttamista.

2. STRATEGIAN KOHDEALUE JA VÄESTÖ

Viisari on toiminut jo 22 vuotta Keski-Suomen maakunnan pohjoisosissa. Toiminta-alueeseen kuuluvat Saarijärven, Viitasaaren ja Äänekosken kaupungit sekä Kannonkosken, Karstulan, Kinnulan, Kivijärven, Kyyjärven ja Pihtiputaan kunnat. Viisarin toiminta-aluetta halkovat valtatie 4, valtatie 13 ja valtatie 77 nk. Sininen tie. Viisarin alue sijaitsee huoltovarmuuden kannalta hyvien logististen yhteyksien päässä mm. Merenkurkun liikenneyhteys ja valtateiden ansiosta alue on hyvien jakeluyhteyksien varrella. Toiminta-alueella oli asukkaita 46 364 vuoden 2021 lopussa. Keski-Suomen väestöstä (275 521, 2019) tämä on noin 17 %. Viisarin alueen pinta-ala on 8 475,3km². Tämä on noin 43 prosenttia maakunnan pinta-alasta (19 950km²). Viisarin alue on valtaosin harvaanasuttua maaseutua.

	Asukasluku 31.12.2021	Kokonais-pinta-ala km2	Asukastiheys as/km2	Asukasluku 31.12.2014
Kannonkoski	1311	549,9	2,41	1475
Karstula	3774	963,2	4,01	4286
Kinnula	1581	495,7	3,22	1766
Kivijärvi	1088	599,9	1,85	1244
Kyyjärvi	1232	469,6	2,74	1399
Pihtipudas	3873	1247	3,15	4261
Saarijärvi	9117	1423	6,47	10084
Viitasaari	6070	1589	3,84	6780
Äänekoski	18218	1138	16,32	19909

Alueella on monipuolista teollisuutta, vahvaa maataloutta sekä palveluyrityksiä. Äänekoski tunnetaan teollisuudesta ja biotaloudella on siellä vahva rooli. Hirvaskankaan alue nelostien ja valtatien 69 risteyksessä on kehittynyt monipuoliseksi kaupan ja palvelujen keskukseksi. Biotalous on vahvasti läsnä myös Saarijärvellä, jossa sijaitsee Jyväskylän ammattikorkeakoulun Biotalousinstituutti, joka yhdessä Pohjoisen Keski-Suomen ammattioppilaitoksen kanssa muodostaa Biotalouskampuksen. Saarijärvellä myös kulttuurilla on vahva rooli. Oppilaitokset tuovat monipuolista osaamista alueelle. Äänekosken lisäksi nelostien varrella sijaitsevat Viitasaari ja Pihtipudas. Viitasaari sijaitsee Keiteleen rannalla, missä vesistö koskineen ja kulttuurikeskusta tukee matkailupalveluja, teollisuudella ja kulttuuritapahtumilla on suuri merkitys. Pihtipudas on puolestaan tunnettu Pihtiputaan mummo -brändinsä lisäksi teollisuudesta ja nelostien ympäristössä olevista palveluista. Pihtipudas ja Kinnula ovat Viisarin alueen vahvoja maatalouspitäjiä. Kyyjärvi on yksi alueen merkittävistä liikenteen solmukohdista, jossa sijaitsee kauppakeskus Paletti. Kyyjärven lisäksi sinisen tien varrella sijaitsevat Kannonkoski ja Viitasaari. Karstula on tunnettu erityisesti puu- ja metalliteollisuudesta. Osana nuorisokeskusten verkostoa Kannonkoskella sijaitsee Nuorisokeskus Piispala, joka tarjoaa monipuolisesti liikunta- ja harrastusmahdollisuuksia sekä leirikoulu-palveluja. Kivijärven alueella sijaitsee Salamajärven kansallispuisto, jossa on saatavana palveluita majoituksesta aktiviteetteihin luontomatkailijoille. Pohjoisen Keski-Suomen alueella on tuulivoimatuotannossa 7 voimalaa, rakenteilla 50 ja kaavoituksessa enimmillään n. 300 voimalaa. Työpaikkaomavaraisuusaste alueella on pääsääntöisesti yli 90 %. Karstulassa, Kyyjärvellä, Viitasaarella ja Äänekoskella omavaraisuusaste on yli 100 %. Suurin työpaikkaomavaraisuusaste on Viitasaarella, jossa omavaraisuusaste oli 105,8% vuonna 2019. Pienin työpaikkaomavaraisuusaste on Kivijärvellä (71,6%).

Työpaikkaomavaraisuus, 2019

	Työlliset, henkilöä	Työpaikat, henkilöä	Työpaikka-omavaraisuusaste %
Kannonkoski	441	401	90,9
Karstula	1336	1356	101,5
Kinnula	512	463	90,4
Kivijärvi	334	239	71,6
Kyyjärvi	437	456	104,3
Pihtipudas	1431	1327	92,7
Saarijärvi	3109	2888	92,9
Viitasaari	2129	2252	105,8
Äänekoski	6562	6791	103,5

Elinkeinorakenne ja yrittäjyys

Alueen elinkeinorakenne koostuu pääosin pienyrityksistä. Toimialoittain alueella on erityisesti jalostusta ja yksityisiä palveluja. Jalostuksessa korostuu erityisesti teollisuus ja rakentaminen.

Liikeyritysten toimipaikkojen lukumäärä toimialoittain, 2019

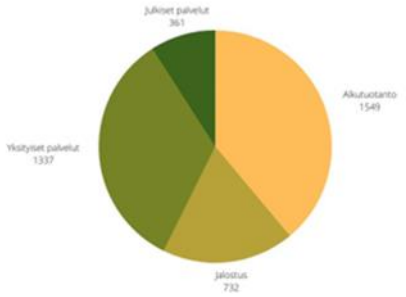

Alueen useassa kunnassa edistetään puurakentamista mm. matkailukohteissa tai julkisessa rakentamisessa.

Maatilojen määrä ja merkitys alueella

Kuntien osalta yhteistä on, että suurin osa maatalouden myyntituloista tulee maidontuotannosta. Tosin Kannonkoskella naudanlihan myyntitulojen osuus on 45 % maidontuotannon osuuden ollessa 40 %. Kyyjärvellä naudanlihan tuotanto yltää melkein samoihin lukuihin maidontuotannon kanssa osuuksien ollessa maidontuotannolle 56 % ja lihantuotannolle 41 %. Kuntien yhteenlaskettujen maatilojen tulojen perusteella voidaan todeta, että sivutulojen osuus on 30 %. Maatalouden tulotukien osuus on 28 % ja maatalouden myyntitulot 29 %. Sivutulojen määrä alueen kunnilta on yhteensä 34,49 miljoonaa euroa, Keski-Suomen ELY-keskuksen alueella sivutulojen yhteenlaskettu määrä on 85,28 miljoonaa euroa ja koko maassa taas 1773,7 miljoonaa euroa.

	Karstula	Kannonkoski	Kyyjärvi	Kivijärvi	Kinnula	Pihtipudas	Viitasaari	Saarijärvi	Äänekoski	Kunnat yht.	
Tilojen määrä	161	56	58	28	83	129	143	260	137	1055	kpl
Maatilojen tulot yhteensä (milj. €)	15,98	5,3	7,12	2,7	8,13	20,48	14,75	26,73	13,32	114,51	milj. €
Sivutulojen osuus (milj. €)	6,69	1,46	1,84	0,75	1,85	2,86	4,42	8,77	5,85	34,49	milj. €
Sivutulojen osuus %	0,42	0,28	0,26	0,28	0,23	0,14	0,3	0,33	0,44	0,38	ka.
Maatilojen tulojen osuus alueen tuloista %	0,06	0,02	0,03	0,01	0,03	0,08	0,05	0,1	0,05	0,06	ka.

Lähes kaikki kunnat ovat sisällyttäneet yrittäjät strategiaansa. Pihtipudas on nostanut yrittäjyyden yhdeksi strategiansa painopisteeksi ja Viitasaaren kaupunkistrategiassa mainitaan yrittäjiin panostaminen. Äänekoskella yrittäjyys kulkee teemana mukana koko strategiassa ja siihen on nostettu erikseen maininta lasten ja nuorten yrittäjyyskasvatukseen panostamisesta. Saarijärvestä halutaan luoda kaupunki, jota yrittäjät suosivat. Kinnula pyrkii turvaamaan yritysten toimintaedellytyksiä yhteistyöllä, myös uusiutuvan energian investointien tuloilla. Kivijärvi nostaa yritteliäisyyden lisäksi esille kehittämisyhtiön hyödyntämisen yritysten kehittämisessä. Kyyjärven näkökulma on kunnan johtaminen yritysmäisesti. Kannonkosken strategiassa puhutaan yrittäjien arvostamisesta. Karstula nostaa esille yrittäjät ja yrittäjäaktiivisuuden. Vuoden 2022 yrittäjien kuntabarometrista selviää, että erityisesti Karstula nousee esille yrittäjyyden tukemisessa. Saarijärven-Viitasaaren seutukunnalle on tehty myös osallistaen yhteinen 8K-rakennemalli, jossa yrittäjyyden edistäminen on nostettu esille alueen elinvoimatekijäksi.

Luonto ja maisema

Viisarin alue on maisemaltaan ja luontotyypiltään vaihtelevaa ja monipuolista keskisuomalaista maaseutumaisemaa, johon kuuluu laajoja metsä- ja suoalueita, peltoja, kyläkuntia, kirkonkyliä ja vesistöalueita, unohtamatta alueen kulttuuriympäristöä. Viisarin alueella sijaitsee kaksi kansallispuistoa: Salamajärven kansallispuisto Kivijärven ja Kinnulan alueella ja Pyhä-Häkki Saarijärvellä. Salamajärven kansallispuistossa on suuri suoerämaa. Pyhä-Häkki on tunnettu ikimetsästään. Viisarin aluetta halkoo myös Suomenselän alue. Suomenselkä on Sisä-Suomessa sijaitseva vedenjakajaseutu. Se erottaa Perämereen laskevien Pohjanmaan jokien valuma-alueet Järvi-Suomen vesistöjen valuma-alueista.

Monipaikkaisuus ja vapaa-ajan asuminen

Monipaikkaisessa asumisessa on käytössä kaksi tai useampia eri paikoissa sijaitsevia asuntoja, joissa asutaan vuorotellen. Monipaikkaisuuden taustalla voi olla monia tekijöitä vuoroasumisesta, työhön tai etäomaisen hoitoon. Se voi liittyä myös haluun yhdistää vapaa-aika ja työ. Monipaikkaiset tekevät usein monipaikkaista ja paikkariippumatonta tietotyötä, luovan alan työtä tai toimivat yrittäjinä. Kesämökkejä alueella on yhteensä 10 648. Näistä 26 prosenttia (2782 kpl) on paikallisten omistamia mökkejä ja 74 prosenttia (7866 kpl) ulkopaikkakuntalaisten. Paikkariippumattoman työn ja etätyön suosion kasvu ovat mahdollistaneet monipaikkaisuuden kehittymisen. Vuoden 2021 Mökkibarometrin mukaan vapaa-ajan asuminen, vapaa-ajan asuntojen määrä ja niillä vietetty aika on lisääntynyt viime vuosina ja tulee todennäköisesti yhä lisääntymään tulevaisuudessa. Etätyötä vapaa-ajan asunnolla lisää myös valokuituverkko ja loma-asuntojen korkea laatu- ja varustetaso. Tarkkaa tietoa monipaikkaisuuden laajuudesta Viisarin toiminta-alueella ei ole vielä saatavissa, mutta vapaa-ajan asumisesta alueella on olemassa tietoa. Pohjoisessa Keski-Suomessa sijaitsee muutamia asumisen ja vapaa-ajan asumisen keskittymiä (vetovoima-alueita). Viisarin alueella on maakunnallisesti katsottuna paljon vapaa-ajan asumista. Vapaa-ajan asumista ja monipaikkaisuutta alueella tukevat etätyötilat Äänehub Äänekoskella, Lennätin Viitasaarella, Hubteekki Pihtiputaalla ja Multihub Karstulassa. Vuokra-asuntoja on alueella vähän, mikä vaikuttaa monipaikkaisuuteen. Tonttitarjonnasta vastaavat pääosin alueen kunnat. Yksityisten kiinnostus tonttimyyntiin on vähäistä.

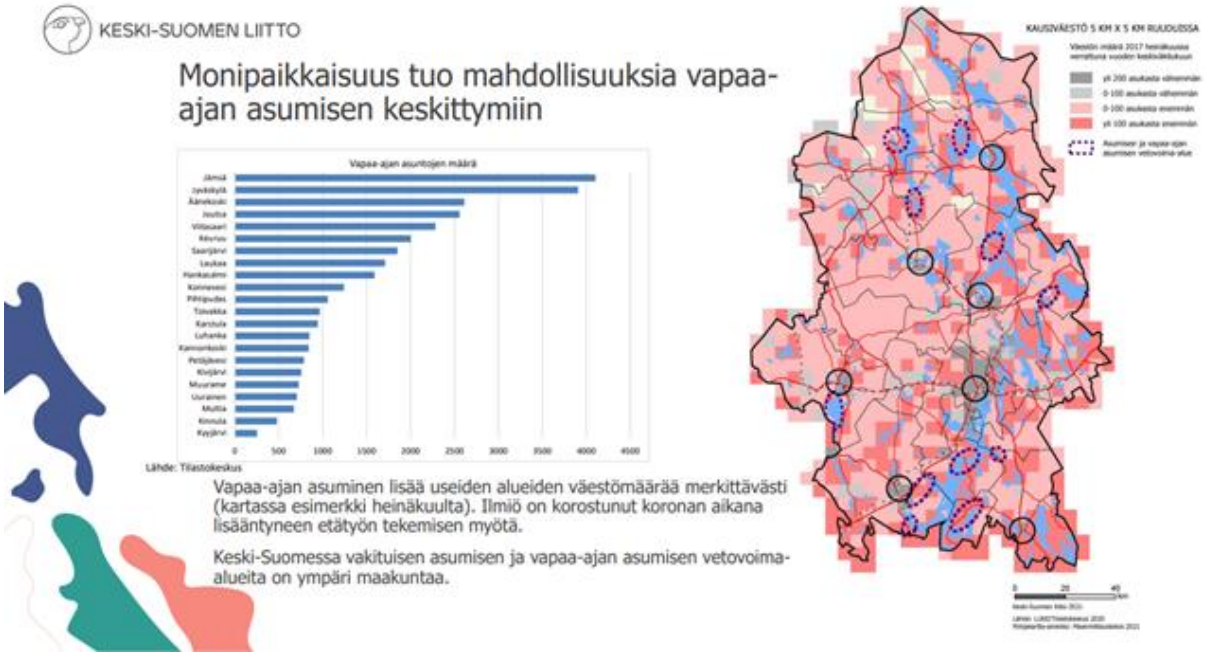

Kuva1. Keski-Suomen liitto[1]

[1] Keskisuomi.fi

3. STRATEGIAPROSESSIN JA ALUEEN KEHITTÄMISEN KUVAUS

3.1. Rahoitus aiemmilla ohjelmakausilla ja vuosien 2014-2020 arviointia

Leader Viisari on toiminut paikallisena Leader-ryhmänä myös vv. 2000-2006, 2007-2013 ja 2014-2020. Näiden aikana hankkeita on rahoitettu seuraavasti. Kokonaisuudessaan alueen kehittämiseen on kanavoitu yli 23 milj. euroa. Summa sisältää julkisen ja yksityisen rahoituksen. Yritystukien osuus on ollut merkittävä ja tuloksellinen kehittämisen väline.

Viisarin hankkeet	2000-2006	2007-2013	2014-2020	Yhteensä
rahoituskehys (sis. julkinen, yksityinen ja tr)	6 333 259	7 000 000	9 823 000	23 156 259
rahoitetut hanketuet	139	102	73	314
rahoitetut koordinointi- ja teemahankkeet		25	63	88
yritystuet	53	73	83	209

Viisarin toimintakauden 2014–2020 strategian pääteemoiksi valittiin monipuolinen pienyrittäjyys, asumisviihtyvyys ja ympäristö sekä yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen. Toiminnassa näistä painottui erityisesti monipuolinen pienyrittäjyys. Yritystuet jakautuivat toimialoittain laajasti. Myös asumisviihtyvyys ja ympäristö toteutui hyvin Viisarin toiminnassa. Yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen toteutui omana painopisteenään muita vähemmän, mutta siihen liittyviä sisältöjä toteutettiin muihin painopisteisiin liittyvissä hankkeissa. Toiminnassa päästiin hyvin tavoitteisiin ja monet tavoitteet ylitettiin huomattavasti. Esimerkiksi uusia hakijoita oli 134 (50%), kun tavoitteena oli 40, eli 20% hakijoista. Myös uusien luotujen työpaikkojen ja uusien yritysten tavoitteet saavutettiin. Talkootyötä kertyi 51 655 tuntia.

Ohjelmakauden 2014-2020 loppupuolella tehtiin vaikuttavuusanalyysi, jota varten haastateltiin Viisarin rahoituksen saaneita yrityksiä ja yhdistyksiä. Toimijat saivat näin kertoa oman näkemyksensä Viisarin toiminnan onnistumisesta ja kehittämistarpeista. Vaikuttavuusanalyysin tulokset kertoivat Viisarin toiminnan olevan alueella merkityksellistä ja rahoituksella nähtiin olevan konkreettisia positiivisia vaikutuksia

3.3. Strategiaprosessin kuvaus

Paikallisen kehittämisstrategian valmistelu aloitettiin päättyneen ohjelmakauden tulosten analysoinnilla ennen Leader-ryhmäksi hakeutumisen ensimmäistä vaihetta. Se toimi strategiatyön suunnittelun pohjana. Hallituksen osalta työ aloitettiin suuntaavilla keskusteluilla, korona-aikana pääosin verkkopalavereilla. Keväällä 2022 järjestettiin fasilitoitu työpaja, jossa hallitus määritteli kehittämisen painopisteet ja tavoitteet vuosille 2023-2027. Strategia hyväksyttiin 15.6. 2022. Tulevaisuuskysely oli avoinna syksystä 2021 huhtikuun 2022 loppuun saakka. Nuorille suunnattiin oma verkkokysely keväällä 2022. Maatalouteen liittyvä kokeilutoiminta tulee ensimmäistä kertaa mukaan Leaderiin. Uuden kohderyhmän tilannetta ja kysyntää kartoittava starttimaatalouteen liittyvä kysely toteutettiin keväällä 2022. Valmistelua on tehty maakunta-tasolla muiden Leader-ryhmien kanssa ja ELY-keskuksen kanssa. ELY-keskuksen kehittämis-palvelujen kanssa on kokeiltu think tank- kaikille avointa ajatuspajaa, jossa on ollut mukana maaseudun yrittäjiä, kehittäjiä ja eri alan asiantuntijoita. Saarijärven-Viitasaaren seudun Aluestrategiatyöhön on osallistuttu ja koordinoitu sen ja muiden strategioiden sisältöjä Viisarin

strategiaan. Osallistava valmisteluprosessi sisälsi tapaamisia, tilaisuuksia, kyselyitä ja työpajoja. Näihin osallistui alueen asukkaita, yrittäjiä, päättäjiä, kehittäjiä ja muita sidosryhmiä. Näiden toimijoiden tavoittamiseksi on käytetty monenlaisia keinoja, hyödynnetty Viisarin kumppanuus-verkostoja sekä alueen kuntien tilaisuuksia. Viisarin hallituksen jäsenten kanssa organisoitiin paikallisia tulevaisuusporinoita, joihin kukin heistä kutsui oman kuntansa alueella toimivia ihmisiä keskustelemaan ja ideoimaan tulevaisuuden tekemistä. Osallistavan valmistelun prosessi huipentui Viisarin koko alueen toimijat yhdistäneeseen hybriditilaisuutena järjestettyyn tulevaisuusiltaan, joka pidettiin teemalla ”maaseutuasumisen tulevaisuus on toivoa täynnä”. Osallistavien tilaisuuksien kautta tavoitettiin vain vähän nuoria, joten nuorille kohdennettiin osana osallistavaa valmistelua erillinen tulevaisuuskysely. Alueen nuoret ja nuorisovaltuustot kutsuttiin kommentoimaan strategiasuunnitelmaa. Nuoret katsoivat strategian kuvaavan hyvin aluetta. He toivat myös esille havaintojaan alueesta ja sen kehittämiskohteista. Nuoret kaipaavat alueelle lisää harrastusmahdollisuuksia ja tiloja, missä nuoret voivat viettää aikaa ja tehdä asioita yhdessä. Yhteinen tekeminen lisäisi alueen nuorten yhteisöllisyyttä. Nuoret kokivat alueen turvalliseksi ja pääsääntöisesti yrittäjämyönteiseksi. Nuoret toivovat kannustavaa suhtautumista nuoriin yrittäjiin. Nuoret myös kuvasivat, että ilmastoahdistuksen rinnalla he kokevat myös ilmastotoiveikkuutta. Luontoa he pitävät alueen vahvuutena. Luonnon lähellä eläminen ja luonnon konkreettinen näkeminen tuo toiveikkuutta ilmastoasioihin suhtautumiseen.

4. STRATEGIAN KUVAUS JA ANALYYSI ALUEESTA

4.1. Analyysi alueen vahvuuksista, heikkouksista, mahdollisuuksista ja uhista (SWOT)

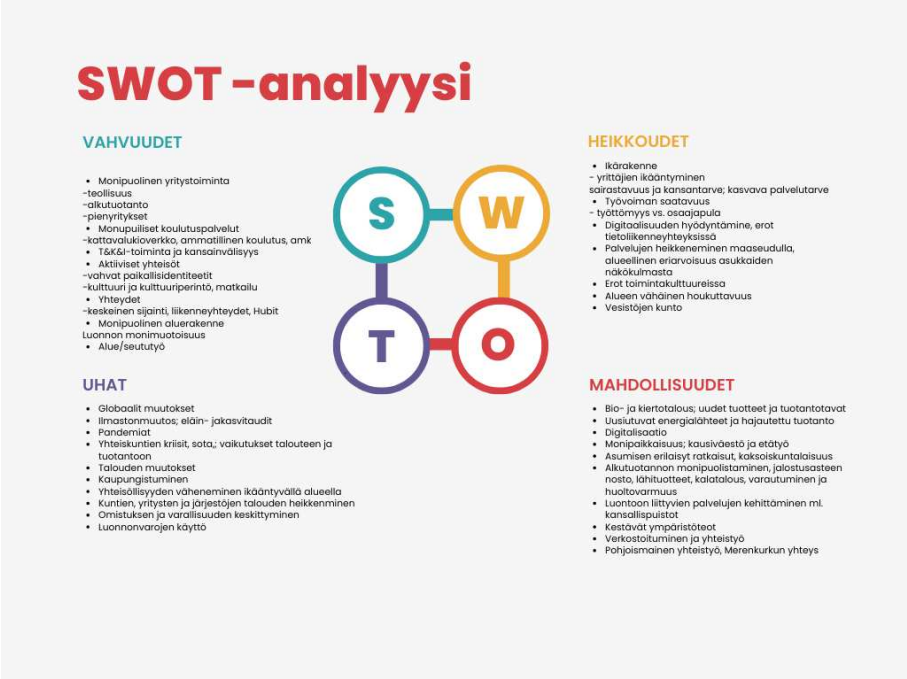

Viisarin alueen vahvuuksia ovat kulttuuri, aktiiviset yhteisöt ja saavutettavuus, sijainti liikenteen kannalta oleellisten teiden ja solmukohtien varrella, teollisuus ja yritykset sekä koulutus. Aluetta kuvaa elävä kulttuuriperintö ja vahvat paikallisidentiteetit, joita vaalitaan jatkossakin. Kulttuurin ja kulttuuripalveluiden säilyttämisellä ja tukemisella voidaan tuoda alueelle lisää vireyttä. Alueella on useita monipaikkaisuutta tukevia palveluita, kuten etätyöskentelyä mahdollistavia tiloja. Monipaikkaisuus lisää palveluiden tarvetta alueella, mutta voi lisätä myös palveluiden kannattavuutta ja työpaikkoja. Haasteena on, kuinka monipaikkaiset sitoutetaan alueelle ja saadaan mukaan alueen toimintaan ja kehittämiseen. Monipaikkaisuus ilmiönä on kasvanut ohjelmakauden 2014-2020 loppupuolella, erityisesti korona-aikana ja tarkkaa tietoa ilmiön laajuudesta ei vielä ole. Aktiiviset yhdistykset, joita alueella on paljon, tuovat alueelle vireyttä ja tuottavat alueelle tärkeitä aktiviteetteja. Ikääntyvä väestö voi tuoda haasteita yhdistystoiminnalle, kun yhdistystoimintaan tarvitaan uusia nuorempia jatkajia.

Yritystoiminta alueella

Yritysten määrässä ohjelmakaudella 2014-2020 tapahtuneissa muutoksissa on alueella kuntakohtaisia eroja. Joissakin kunnissa yritysten määrä on laskenut tai pysynyt ennallaan, toisaalla taas se on ollut hienoisessa kasvussa. Haasteena yritystoiminnalle on alueen vähäinen tunnettuus, mikä vaikuttaa alueen veto- ja pitovoimaan. Tämä vaikuttaa myös alueen asukkaisiin. Jos alueella ei ole tarjota töitä tai palveluita asukkailleen, asukkaat muuttavat luultavammin alueelta pois.

Matkailu sekä kaupalliset ja muut palvelut voivat hyödyntää sijaintia isojen teiden varrella ja liikenteen solmukohdissa. Palvelut ovat Viisarin alueella suuressa roolissa ja palveluiden tukemisella voidaan vahvistaa alueen elinvoimaa ja houkuttelevuutta. Matkailun ja oheispalveluiden kehittämisellä vahvistetaan myös osaltaan alueen elinvoimaa. Luontopalveluiden tukeminen vahvistaa myös matkailua. Alueella on paljon teollisuutta, erityisesti metsä- ja metalliteollisuuden yrityksiä. Näiden lisäksi alueella on mm. puunjalostusteollisuutta sekä merkittävää

hirsitalotuotantoa ja massiivibetonirakentamista. Yritykset luovat alueelle myös alihankintaketjuja. Yritysrakenne on pienyritysvaltaista, yritykset ovat valtaosin alle viiden henkilön yrityksiä. Suurin osa alueen yrittäjistä on miehiä. Yrittäjien sukupuolijakaumassa on kuitenkin eroja toimialoittain. Maatalouteen liittyy mahdollisuuksia, mutta myös merkittäviä uhkia. Kannattavuus on heikentynyt ja kustannukset nousevat - erityisesti lannoitteet ja energia. Maatalous on erityisen haavoittuva tuotannonala. Vaikka kasvukausi pitenee ilmaston lämmetessä, äärisäät, lisääntyvät eläin- ja kasvitaudit luovat merkittäviä tuotantoriskejä. Metsien osalta riskit kasvavat merkittävästi mm. tuulituhojen, tautiriskien ja metsäpalovaaran vuoksi." Alkutuotannon tukeminen tarjoaa lähituotteita alueelle ja mahdollistaa varautumisen kriisitilanteisiin ja nostaa huoltovarmuutta. Alkutuotantoa voidaan kehittää nostamalla jalostusastetta ja monipuolistamalla sitä. Kehittämistyössä tunnistetaan ja huomioidaan myös talouden ja yrittäjyyden uudet muodot, kuten alustatalous. Jakamistalous ja kiertotalous ovat merkittävässä roolissa kehittämisessä tulevaisuudessa.

Koulutus ja T&K&I

Viisarin alueella on kattava koulutusverkosto; toisen asteen (lukiot ja ammatillinen koulutus) ja korkea-asteen koulutusta. Pohjoisen Keski-Suomen ammattiopiston, POKE:n yksiköitä on Äänekoskella, Viitasaarella ja Saarijärvellä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun Biotalousinstituutti sijaitsee Saarijärvellä. Haasteena on, kuinka osaajat sitoutetaan opintojen jälkeen alueelle. Jatkuva oppiminen ja osaamisen kartuttaminen voi tapahtua työssä ja arjessa. Yrityksille osaamisen kehittäminen lisää kilpailukykyä, toiminnan kehittymistä. Oppilaitokset tukevat alueen kehittämis- ja innovaatiotoimintaa. Se tuo alueelle paljon mahdollisuuksia. T&K&I on vahvaa kansainvälisissä ja kehittyvissä yrityksissä.

Ympäristö ja sen huomioiminen

Kehittämistyössä kestävät ympäristöteot ovat keskeisessä roolissa. Resurssiviisaus on yksi näistä teoista. Resurssiviisaus mahdollistaa alueen kehittämistä kestävästi. Resurssiviisaudella tarkoitetaan erilaisten resurssien (luonnonvarat, raaka-aineet, energia, tuotteet ja palvelut, tilat ja aika) käyttöä harkitusti ja hyvinvointia sekä kestävää kehitystä edistävällä tavalla. Resurssiviisautta voi toteuttaa esim. kierrättämällä materiaaleja ja käytettyjä rakennusosia. Alueen luonto on vaihtelevaa ja monipuolista. Luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen ja ympäristön hoitoon ja kehittämiseen panostetaan kehittämistoimissa. Hankkeissa otetaan huomioon niiden vaikutukset alueen luonnolle. Alueen vetovoimatekijöinä voidaan pitää myös rikasta kulttuuriympäristöä (rakennusperintö, muinaisjäännökset, maisema-alueet), jonka säilymiseen ja hoitoon panostetaan kehittämistyössä. Suurin osa Keski-Suomen pintavesistä on erinomaisessa tai hyvässä tilassa. Luokitelluista järvistä yli 80% on erinomaisessa tai hyvässä ekologisessa tilassa ja joista vastaavasti yli puolet. Viisari alueella vesistöt ovat pääosin hyvässä kunnossa, mutta paikoittainen heikko kunto on ollut alueen haasteena. Vesistöjen heikko kunto koskee erityisesti Saarijärven reittiä, joka on Kymijoen vesistön Kyyjärveltä Äänekoskelle ulottuva reittivesi. Se on paikoittain rehevöitynyt ja sameaa valuma-alueiden maankäytön aiheuttaman runsaan ravinnekuormituksen vuoksi. Vesistö-kunnostuksiin on välineitä ja rahoitusta mm. ELY-keskuksissa.

Ilmastonmuutoksen hidastaminen ja sopeutuminen

IPCC on hallitustenvälinen ilmastonmuutospaneelin raportti 2022 (Intergovernmental Panel on Climate Change) nostaa esille tehokkaita päästövähennyskeinoja mm. energiatehokkuuden parantaminen, uusiutuvat energialähteet sekä hiilen talteenotto ja varastointi.

Erillistä analyysiä pohjoisen Keski-Suomen osalta ei ole laadittu. Keski-Suomessa 2010 Ilmastonmuutos ja Keski-Suomi -julkaisussa nähtiin tarve muutokselle ja uusiutuvalle energialle, myös liikenteessä. Ilmaston kannalta nähtiin aluerakenne haastavana ja ilmastoa kuormittavana mm. liikenteen osalta. "Keski-Suomen ilmasto muuttuu lämpimämmäksi, sateisemmaksi ja vähälumisemmaksi. Tästä muutoksesta on

seurauksia niin luonnolle kuin rakennetulle ympäristöllekin ja siten myös ihmistoimintaan." Keski-Suomi on asettanut hiilineutraaliuden tavoitteeksi vuoteen 2030 mennessä. Liikenteen sähköistyminen edistyy maaseudulla kasvukeskuksia hitaammin, mutta alueen valtateiden liikenne sähköistyy nopeasti. Silloin asumisesta ja liikkumisesta johtuva ympäristökuormitus vähenee merkittävästi ja voi edistää maaseutuasumista sekä hajautettujen palvelujen kehittämistä. Maaseudun tuulivoimatuotanto kompensoi hiilidioksidipäästöjä merkittävästi. Tuulivoimapuistot tuottavat enemmän sähköä kuin mitä paikallisesti tarvitaan. Kehittämistyössä panostetaan CO2-päästäjen vähentäviin toimiin.

Väestörakenne

Haasteita alueella tuottaa ikärakenne ja korkea sairastavuus, jota ikärakenne puolestaan osittain selittää. Kehittämisessä on huomioitava myös eri ikäryhmät, heidän tarpeensa ja toisaalta heidät resurssina. Alueella on tilastojen valossa alhainen koulutustaso, erityisesti nuoremmissa ikäluokissa. Alhainen koulutustaso ei merkitse välttämättä osaamisen puutetta. Työssä tarvittavat taidot ja tiedot voivat olla karttuneet tekemisen ja kokemuksen kautta. Alueella on myös paljon työpaikkoja, jotka eivät edellytä korkeakoulutusta. Yritykset voivat myös tarjota työntekijöilleen mahdollisuuden työssäoppimiseen. Osaamista voidaan vahvistaa täydennyskoulutuksella, joka vastaa sekä yrityksen että työntekijän tarpeisiin. Digitaalisuus on olennainen kehittämisteema ja sillä mahdollistetaan palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta, osallisuutta sekä erilaisia työnteon muotoja. Digitaalisuudelle haasteita tuottavat alueen vaihtelevat tietoliikenneyhteydet. Tietoliikenneyhteyksien, palvelujen ja neuvonnan kehittäminen lisäävät alueiden ja asukkaiden tasa-arvoa. Ikääntyvä alue on erityisen haasteellinen digipalvelujen näkökulmasta. Laajakaista-rakentamisen on haettavissa rahoitusta ELY-keskuksen kautta.

4.2. Kehittämisen painopisteet

Kehittämisen painopisteet on tuotettu alueen analyysistä. Niiden määrittelyssä on tarkasteltu aiemman kehittämistoiminnan tuloksia, valmistelun yhteydessä esille nousseita tarpeita, alueen erityispiirteitä ja vahvana ulkoisena tekijänä globaalin maailman haasteita. Kestävä kehitys, ilmasto ja ympäristö ovat läpileikkaavia teemoja samoin kuin digitalisaatio. Älykäs kylä on kehittämisen uusin toimintatapa, jota voidaan toteuttaa kaikissa strategian painopisteistä.

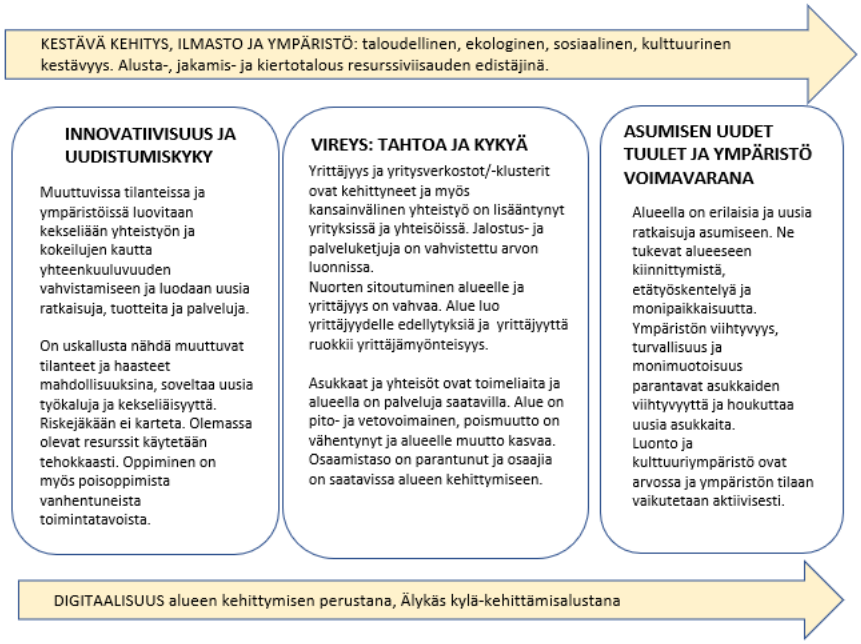

4.3. Tavoitteet (tuotos ja tulos)

Tavoitetila:

- *Viisarin alueella asukkaat voivat vaikuttaa alueen elinvoimaisuuteen ja omaan elinpiiriinsä. Viihtyisä ja turvallinen ympäristö, etätyömahdollisuudet ja monipuoliset asumisratkaisut sekä puurakentaminen houkuttavat uusia asukkaita.*
- *Ihmisistä ja ympäristöstä huolehditaan.*
- *Yritystoiminta on aktiivista ja se perustuu osaamiseen, yhteistyöhön ja asiakastarpeiden tuntemiseen.*
- *Pohjoinen Keski-Suomi on vahvana alkutuotannon ja jalostuksen alueena varautunut ruoan ja energian tuotannon kriiseihin ja kehittänyt tuotantoa, joka on vastuullista ja kokonaiskestävää.*
- *Kehittämisessä käytetään alueella Leader-rahoituksen lisäksi muita kehittämisvaroja. Yhteensovittamista tehdään kehittäjä- ja rahoittajaverkostossa.*

Laadulliset ja määrälliset tavoitteet

- Ympäristökestävyyttä ja ilmastonmuutoksen hillitsemisen ja siihen sopeutumisen saavuttamista maaseutualueilla edistävien toimien määrä 50 kpl
- Kehitettyjen maaseutuyritysten ja biotalousalan yritysten määrä 120 kpl, joista syntyneitä uusia yrityksiä 50 kpl
- Älykkäät kylät -yhteistyöhankkeet 3 kpl

Laadulliset tavoitteet ovat vastuun tunteminen ilmastosta ja ympäristöstä, yhteistyön tekeminen suunnitelmallisesti, yritysten ja yhteisöjen toimintamahdollisuuksien monipuolistuminen, osaamisen lisääminen, nuorten osallistuminen kehittämistoimintaan ja yritteliäisyys, tulevaisuuteen suuntautuvan myönteisen kotiseutuajattelun kehittyminen, osallisuuden vahvistaminen. Laadullisten tavoitteiden toteutumista arvioidaan rahoituskauden aikana.

4.4. Yhteensovitus muihin strategioihin ja suunnitelmiin

Yhteensovittamista on tehty Keski-Suomen strategiaan, Keski-Suomen alueelliseen maaseudun kehittämissuunnitelmaan vuosille 2023-2027, Järvi-Suomen maaseudun ympäristö ja ilmasto-ohjelma sekä Sisä-Suomen Kalaleaderiin.

Keski-Suomen strategiassa 2025-2050 korostuu kokonaiskestävyys. ”Keski-Suomen kasvussa ja kehityksessä pyrkimyksemme on luonnon, ihmisen ja talouden sopusointu.” Keski-Suomen strategia sisältää: maakuntasuunnitelman, maakuntaohjelma vv. 2022-2025 ja älykkään erikoistumisen strategian vuosille 2021-2027. Se ohjaa EU:n alue- ja rakennepolitiikan rahoituksen käyttöä Keski-Suomessa. Monia Viisarin alueen kehittämistarpeita voidaan edistää maakunnan Älykkään erikoistumisen strategian rahoituksella.

”Ilmastokriisi, luonnonvarojen ylikuluttaminen ja luonnon elonkirjon harveneminen koskevat myös keskisuomalaisia. Haluamme, että luonnon monimuotoisuus säilyy ja että opimme käyttämään luonnonvaroja, aidon kestävästi. Vähennämme kasvihuonekaasupäästöjämme määrätietoisesti ja opettelemme sopeuttamaan toimintaamme maapallon kantokykyyn. Ymmärrämme, mitä kokonaiskestävyys on ja osaamme avata tietä myönteiselle kehitykselle.”[2]

Keski-Suomen alueellisessa maaseudun kehittämissuunnitelmassa vuosille 2023-2027

[2] https://strategia.keskisuomi.fi/

tunnistetut kehittämistarpeet koskevat myös Viisarin aluetta. Paikallisena toimijana Viisari vahvistaa maaseudun asukkaiden osallisuutta ja yhdenvertaisuutta sekä alueen taloudellisia toimintaedellytyksiä.

Järvi-Suomen maaseudun ympäristö- ja ilmasto-ohjelma 2020-2027 tavoitteena on vesistöjen tilan säilyminen hyvänä, alueen hiilineutraalius, luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen, vastuullinen ja kannattava liiketoiminta sekä kestävä asuminen. Nämä kytkeytyvät luontevasti Viisarin tavoitteisiin.

Viisari toimii aktiivisesti kalatalouden kehittäjänä ja on mukana Sisä-Suomen Kalaleaderissa, jota hallinnoi Päijänne-Leader ry. Sen toiminta-alue kattaa Keski-Suomen ja Päijät-Hämeen maakunnat sekä Kouvolan, Pertunmaan ja Kuhmoisten kunnat. Sisä-Suomen Kalaleaderin toiminnan tarkoituksena on kehittää ja vahvistaa toiminta-alueensa elinkeinotaloutta ja kalastusmatkailua strategiansa mukaisesti. Alueen toimijoiden aktivointi, elinkeinokalataloutta palvelevan infrastruktuurin, alan digitaalisten käytäntöjen kehittäminen sekä osaamisen ja yhteistyön lisääminen ovat Kalaleaderin käytännön toimenpiteitä.

Viisari on mukana Saarijärven-Viitasaaren seudulla Aluestrategian toteuttamisessa, hankkeiden valmistelun ohjaamisessa ja kuntarahoituksen kanavoimisessa hankkeille. Aluestrategiassa keskitytään vetovoiman vahvistamiseen ja elinkeinollisiin hankkeisiin, joita pääosin rahoitetaan aluekehitysvaroista (EAKR, ESR, JTF). Viisari on myös kehittäjäkumppani eri organisaatioille paikallisen kehittämisen vahvistamisessa.

4.4.1. ELY-keskuksen ja Leader-ryhmien välinen työnjako ja tehtävät

CAP -suunnitelmassa on määritelty maaseudun kehittämisen tavoitteet tulevalle rahoituskaudelle. Keski-Suomen ELY-keskus ja Leader-ryhmät ovat laatineet yhteistyösopimuksen. Sopimuksessa määritellään yhteisiä tavoitteita EU-alueen yhteisen maaseutuvision ja Vihreän Euroopan -periaatteiden pohjalta. Yhteisesti otetaan kantaa Älykäs kylä -strategioiden rooliin keskisuomalaisen maaseudun kehittämisessä. Yhteistyöasiakirjassa määritellään työnjako mm. yritystukiin liittyen.

5. TOIMINTASUUNNITELMA

5.1. Painopisteiden käytännön toteutus/ toimenpidekokonaisuudet

Strategian läpileikkaavia teemoja ovat kestävä kehitys, ilmasto ja ympäristö, digitaalisuus ja älykäs kylä -strategiat. Kestävä kehittäminen tarkoittaa ekologisen kestävyyden lisäksi taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä. Digitaalisuus ymmärretään laajasti alueen elinvoimaa lisäävänä mahdollistajana.

Älykäs kylä -strategiat/hankkeet: Älykkäät kylät ovat maaseudun yhteisöjä, jotka käyttävät innovatiivisia ratkaisuja parantaakseen kestävyyttään paikallisten vahvuuksien ja mahdollisuuksien pohjalta. Yhteisö voi yhdessä kumppanien kanssa etsiä ratkaisuja palvelujen heikkenemiseen maaseudulla esim. jakamis- ja alustatalouden välinein, vaikuttaa laajasti ymmärrettynä turvallisuuteen epävarmassa maailmassa. Osallistava valmistelu kuuluu älykkään kylän kehittämiseen, strategian toteuttamiseen. Siinä hyödynnetään ja parannetaan taloudellisia, kulttuurisia, sosiaalisia ja ympäristön edellytyksiä erityisesti hyödyntämällä digitalisaation tarjoamia mahdollisuuksia. Tiivistetysti: Älykäs kylä on alusta hyvälle elämälle, yrittämiselle ja asumiselle. Digitaalisten teknologioiden käyttö on yksi tapa saavuttaa kehittämisen tavoitteita. Käytössä voi olla monenlaisia digitaalisia työkaluja. Digitaaliset teknologiat ovat monissa tapauksissa tarpeen tavoitteiden saavuttamiseksi tehokkaammin ja tehokkaammin.

5.1.1 Innovatiivisuus ja uudistumiskyky

Kiertokoulu 2.0.	**Kierrätys, resursseja ja ilmastotietoinen toiminta**
Toimenpide sisältää ajattelua ja toimintaa uudistavia sisältöjä. Niitä ovat mm. rohkeuden tukeminen, oppimisen ruokkiminen, uudelle ajattelulle altistaminen, villitseminen, poisoppiminen, toisilta oppiminen. Tässä innostutaan, luodaan ja muokataan toimintakulttuureja ja avarretaan henkistä tilaa. Toteutusmuotoja ovat esimerkiksi ajatushautomot/ think tank, tulevaisuuspäivät ja ennakoinnin opettelu.	Ympäristöä ja resursseja säästävän tuotannon ja palvelujen kehittäminen, tutkimus, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan arkipäiväistäminen ja näkyväksi tekeminen sekä käyttöönotto uudistavat aluetta. Resurssiviisaasta toimintaa ovat esimerkiksi joukkoistaminen ja alustatalouden ratkaisut. Kiertotalouden ratkaisu on esim. rakennusosapankki.
Maatalouden kokeilut	**“Uusi talous” - datan merkitys**
Maaseudun merkitys korostuu juuri nyt, kun ruokakriisi lähestyy mm. Ukrainan sodasta johtuvan raaka-aineiden ja lannoitteiden saatavuuden heikentyessä ja polttoaineiden hinnannousun vuoksi. Lisäksi kotimaisen alkutuotannon kannattavuuden ongelmat lisäävät huoltovarmuuden riskejä. Leader-toimintaan tulee ensimmäistä kertaa mukaan alkutuotannon kokeilut. Uudet tuotantokasvit, menetelmien kokeilu ja tutkimustiedon tuominen arkeen ovat keinoja vahvistaa omavaraisuutta, varautumista muutoksiin ja tukea huoltovarmuutta.	3D, 4D, algoritmit, lohkoketjut, AR ja VR, MaaS (=liikenne palveluna), älyliikenne edelläkävijöiden johdattamana avaavat näkymiä tulevaan ja tukevat muutokseen valmistautumista. Kyseessä on datan hyödyntäminen palvelujen kehittämisessä, myös oman datan hyödyntäminen. Liittyy myös yhteissuunnitteluun, osallisuuteen ja kansalaisten vaikuttamiseen. Esimerkkeinä karttapalvelut, kaupunkimallit ja pelillistetty suunnittelu.

5.1.2. Vireys: tahtoa ja kykyä

Positiivinen maaseutu = hyvinvoiva alue
Paikallisen, oman alueen kulttuurin vahvistaminen on vaikuttamista ja sillä lisätään hyvinvointia ja yhteenkuuluvuutta sekä pito- ja vetovoimaa. Lähellä tuotettavat palvelut mahdollistavat osallistumista ja osallisuuden kokemusta. Eri-ikäiset alueen asukkaat yhdessä voivat olla vahvistamassa yhteisöä ja ehkäisemässä syrjäytymistä. Yhdessä tekeminen rakentaa 2020-luvun kotiseutuhenkeä, joka elää ajassa, sallii uusien asukkaidenkin mukana tulevat ajatukset, on avointa kaikille, rakentaa arvostuksesta siteitä ihmisten välille. Aluetta kuvaa mahdollisuus kaikenikäisenä olla osa yhteisöä. Sillä vahvistetaan kansalaisyhteiskuntaa, jossa lapset ja nuoret voivat hyvin ja saavat valmiuksia tulevaisuuden tekemiseen ja mahdollisuuden lähteä rohkeasti pois, ehkä palatakseen. Kohdistamalla kehittämistä eri ikäryhmille, voidaan vaikuttaa alueen asukkaiden viihtyvyyteen. Alueen voimavarana ovat kaikenikäiset ihmiset. Alueen kehittämisen ja vireyden ylläpidon kannalta on tärkeää tukea yhdistyksiä ja nostaa yhdistysten toimintaa esille, jotta toimintaan löydetään vanhojen yhdistystoimijoiden rinnalle uusia henkilöitä tai saadaan muuten uudistettua tärkeäksi koettua yhteistä toimintaa. Hyvinvoiva alue edistää digitaalisuutta ja pitää kaikki mukana ”digiyhteiskunnan kelkassa” ja palvelujen turvallisessa käytössä nekin, joiden ulottuvilla digi ei ole.
Yhteistyön rakentaminen
Yritykset, yritysverkostot ja palveluketjut ovat talouden perusta Viisarin alueella. Niiden kehittäminen kaipaa myös kansainvälisyyttä. Pohjoismaista yhteistyötä tukee liikenneyhteyden parantuminen erityisesti Merenkurkun yhteys. Alueella on mahdollisuus suuntautua vahvaan yhteistyöhön Ruotsin kanssa, arjen käytännön yhteistyötä tekemällä. Ilmastotekona suunta on järkevä ja maantiekuljetusten osalta uudet energiaratkaisut ovat mahdollisia esim. kaasurekkojen polttoaineena ja sähkö jakeluliikenteessä. Ruokahuollon toimijoita ovat lähituottajat, joiden yhteistyötä ja toimintatapoja julkisten keittiöiden/hankkijoiden kanssa voidaan kehittää ja vahvistaa ruoan tuotantoa alueella. Hankintaosaamisen kehittäminen on tärkeää kestävän kehityksen tukemiseen ja kriteerien kirkastamiseen. Yhteistyö voi olla toimialarajat ylittäviä kokeiluja esim. kuntien, yritysten ja yhdistysten välistä.

<table>
<tr><th colspan="2">Työ ja osaajat</th></tr>
<tr><td colspan="2">Pohjoisen Keski-Suomen osaajat liikkuvat verkostoissa, ovat alueen monipaikkaisia tai lähellä olevia, mutta tunnistamattomia voimavaroja. Seudun vetovoimalla on suurempi merkitys kuin esimerkiksi toimialan tai ammattialan imagolla. Heikosti houkuttelevan paikkakunnan pitovoimakin on ohut. Kohtaantoselvityksessä nousi esiin myös kumppanin työllistymisen tärkeys ja elämisen autoriippuvuus julkisen liikenteen puutteessa.[3] Tässä toimenpiteessä tunnistetaan osaaminen alueella, myös hiljainen tieto. Osaaminen nostetaan alueen pääomaksi.</td></tr>
<tr><th colspan="2">Yrittäjyys</th></tr>
<tr><td>Monelle alueen nuorista ei ole osaamista tai mielenkiintoa tukevaa työpaikkaa tiedossa. Nuorten yrittäjyyden vahvistaminen on edelleen kehittämisen keskiössä. Nuorten omat hankkeet voivat toteutua esim. Tiimiakatemia-mallia soveltaen. Oleellista on ”pöhinän” aikaansaaminen. Yrittäjyyttä voidaan edistää koulutuksella/ yrityksessä oppimisella.</td><td>Yrittäjyyden kehittämisessä kylätalojen resurssiviisaus ja järkevä käyttö, älykäs resurssien käyttö muuhunkin kuin harrastuksiin ja yhteisiin kokoontumisiin.
Maatilojen tyhjillään olevien tuotantorakennusten uusi käyttö.</td></tr>
<tr><td>Tuotanto-/palvelutarpeiden tunnistaminen ja liiketoiminnan potentiaali liittyvät yritysten omistajanvaihdoksiin ja yhtä lailla naisyrittäjyyden lisäämiseen. Yritysten elinkelpoisuuden tunnistamiseen (tunnistus/tuotteistus; mikä myytävä osuus =analyysi kelvollisista jatkavista yrityksistä), muutoksen ja uudistumisen vahvistaminen, tukevat alueen taloudellista toimeliaisuutta. Yrittäjyyden mahdollisuuksia vahvistetaan osaamisen tunnistamisella ja tuotteistamisella.</td><td>Mahdollisuuksia on etäpalveluissa esim. tunnistaminen mitä voidaan tuottaa etänä tai muuttaa etäpalveluksi, miten monipaikkaisuudessa voidaan hyödyntää matkustusvalmiutta ja hyviä liikenneyhteyksiä.</td></tr>
<tr><td>Yrittäjien jaksaminen ja hyvinvointi muutosten keskellä voi tarkoittaa osaamisen ja ajanhallinnan kehittämistä, neuvontaa, vertaistukea tai mahdollisuutta irrottautua harrastuksiin, elämyksiin ja uudentaa itseään. Paikalliset palvelut ja yrittäjä- /tuottajajärjestöjen tuki sekä verkostot jaksamisen vahvistajina. Myös yrittäjä- ja tuottajajärjestöjen palvelujen/toiminnan kehittäminen liittyy yritystoiminnan tukemiseen.</td><td>Yritysten ja elinvoiman kasvua voidaan vahvistaa tukemalla yrityksiä, sukupolven- ja omistajan vaihdoksia ja yrittäjähenkistä asennetta. Myös yritysten ja osaajien sitouttaminen kasvattaa alueen elinvoimaa. Siihen voidaan vastata lisäämällä työnantajien ja potentiaalisen työvoiman kohtaamista. Tekemällä aluetta tunnetuksi ja kannustamalla alueen sisäiseen ja alueen ulkopuolelle suuntautuvaan verkostoitumiseen, alueen veto- ja pitovoimaa voidaan kasvattaa. Näin alue houkuttelee uusia investointeja ja toimijoita.</td></tr>
<tr><th colspan="2">Ruoka ilmastotekona ja huoltovarmuus</th></tr>
<tr><td>Alueella on 46364 asukasta ja tilastojen mukaan suomalainen käyttää 200 euroa kuukaudessa ruokaan (v. 2019. = 111 milj. euroa kulutusta). Alueella on 1055 aktiivista maatilaa ja ne tuottavat elintarvikekäyttöön pääosin lihaa, maitoa ja viljoja. Jatkojalostuksen toimijoista alueella on Valio Äänekoskella, pieniä yrityksiä mm. lihankäsittelyssä ja leipomotoimintaa. Parasta paikallisesti ja lähituotanto merkitsevät alueen osaamisen ja muiden resurssien esiin nostamista ja vahvistamista. Lähtökohtana ovat lyhyet jalostusketjut, ymmärrys lähituotteiden kestävästä tuottamisesta alueella, asiakastarpeiden tunnistaminen ja kysyntä sekä markkina/viestintä. Pienyrittäjien tukeminen mahdollistaa liiketoiminnan kehittämistä ja tätä kautta mahdollistaa työpaikkojen lisääntymisen alueella. Mahdollisuuksia alueelle luovat elintarviketuotannon ja alkutuotannon kehittäminen entisestään.</td><td>Luonnon ja luonnosta saatavien hyödykkeiden taloudellinen sekä luonnon monimuotoinen kestävä käyttö tukee ilmastotavoitteita, osaamista ja asenteiden muokkaamista. Luontoon liittyvä kulttuuri päivitetään 2020-luvun eräkävijäkulttuuriksi se voi sisältää esim. erä- ja datatalouden yhdistämistä ja edelläkävijöiden osaamisen hyödyntämistä. Jokamiehenoikeuden ja jokamiehenosaamisen ympärille rakentuu kymmenen miljoonien eurojen arvon tuotanto. Tämän lisäksi keruutuotteiden merkitys on edelleen suuri kotitarvekäytössä. (MARSI-tilasto). Lähiluonnonvarojen käyttöön liittyvä osaaminen ja paikallistuntemus on vahvaa. Tällä on merkitystä myös huoltovarmuuden kannalta. Tällä hetkellä on kysyntää puhtaudelle, luonnolle ja luonnon uudentavalle ulottuvuudelle, kokonaiselle palveluketjulle.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Suomessa syntyy noin 640 miljoonaa kiloa elintarvikejätettä vuosittain, josta ruokahävikin osuus on noin puolet. Ruokahävikin osuus elintarvikejätteestä on noin 360 miljoonaa kiloa.
Toimenpiteitä ovat ilmastoruoan tuottaminen, luomutuotanto ja tuontiruoan korvaaminen lähellä tuotetulla, ruokahävikin vähentäminen, lyhyet tuotantoketjut, ylikulutuksen hillitseminen.</td></tr>
</table>

[3] https://keskisuomi.fi/wp-content/uploads/2022/02/B-209-Kokonaiskestava-aluekehittaminen-esimerkkina-Keski-Suomi.pdf

Hiilineutraali Suomi 2035, hiilineutraali Keski-Suomi 2030!
Suomi on sitoutunut hiilineutraaliuteen vuoteen 2035 mennessä ja Keski-Suomen hiilineutraaliustavoite on vielä kunnianhimoisempi eli vuoteen 2030 mennessä. Kehittämistyössä pyritään edistämään hiilineutraaliutta, hiilitaseen laskemista arvonluonnin osana ja vauhditetaan hiilikompensaatiomenetelmien käyttöönottoa.

5.1.3. Asumisen uudet tuulet ja ympäristö voimavarana

Lähiluonto voimavarana	
Asukkaita lähellä oleva luonto on konkreettinen vaalimisen tai kunnostamisen arvoinen asia. Innostetaan pieniin parannuksiin ja luonnon arvon huomioimiseen.	
Pohjoisen Keski-Suomen monipaikkaiset	**Kulttuuriympäristö näkyväksi**
Monipaikkaisen elämän edistäminen on maaseudun elinvoiman ja vireyden kannalta tärkeä kehittämiskohde. Sitä voidaan edistää huomioimalla työnteon erilaisia muotoja. Etäratkaisuja kehittämällä vahvistetaan myös monipaikkaisuuden asemaa alueella. Monipaikkaiset lisäävät olemassa olevien palvelujen kysyntää, kannattavuutta ja tuovat ostovoimaa. Osallistamalla monipaikkaisia ihmisiä heidät voidaan saada mukaan alueen toimintaan ja kehittämiseen. Voimavaraksi yhteistyö: hubit, etäratkaisut, verkostot, palveluketjut- ja mallit, ansainnan uudet muodot ja ratkaisut.	Kulttuuriympäristö koostuu kulttuurimaisemista, rakennetusta kulttuuriympäristöstä, muinaisjäännöksistä ja perinnemaisemista. Kulttuurimaisemia ovat myös valtakunnalliset maisema-alueet. ”Rakennettuun kulttuuriympäristöön kuuluvat rakennukset ja erilaiset rakenteet. Rakennusperinnöllemme on tyypillistä moninaisuus ja vaihtelevaisuus.”[4] Kulttuurisella kestävyydellä on merkitystä myös veto- ja pitovoiman sekä niin sanottujen hyvän elämän tekijöiden näkökulmasta ja tämä tarjoaa myös yhden lisäperustelun kulttuuriympäristöjen hoitamiselle sekä rakennetun ympäristön historiallisen kerrostuneisuuden vaalimiselle.[5] Hyödynnetään alueen kulttuuriympäristökohteita hoitamalla ja kehittämällä niitä. Huolehditaan perinteisistä kulttuurikohteista ja kehitetään niitä. Rinnalle tuodaan esim. teollisuusmatkailu ja muut uudet kohteet ja reitit.
Asumisen uudet tuulet	**Energia: uusiutuva energia sekä hajautettu tuotanto**
Maaseudulla asuminen merkitsee tilaa ja luonnon läheisyyttä. Vahvat kylät ja aktiiviset toimijat ja tietynlainen yhteisöllisyys vaikututtavat myös asuinpaikan houkuttelevuuteen. Uudenlaisia asumisen ratkaisuja kehitetään, kokeillaan ja testataan. Kohteina voivat olla yksittäiset rakennukset, pihapiirit tai laajemmat kylä- ja asuinalueet. Asumisratkaisuja kehitetään erilaisille asuntokunnille: lapsiperheistä senioreihin, yhden hengen talouksista yhteisöihin. Uusien asumisen ratkaisujen lisäksi myös hyviä perinteitä vaalitaan, tehdään näkyväksi ja kehitetään eteenpäin. Alueen toimijoita kannustetaan puurakentamiseen ja erikokoisten rakennusten, vaiheittain rakennettavien ja muunneltavien rakennusten suunnitteluun. Kannustetaan myös maatilojen talousrakennusten uudelleen käytön kartoittamiseen ja suunnitteluun. Esille nostetaan myös olemassa olevia hyviä resurssiviisaita ratkaisuja.	Uusiutuvan energian käyttöä pyritään lisäämään nykyisestä energia- ja ilmastostrategian sekä hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti. Tavoitteena on, että uusiutuvan energian osuus loppukulutuksesta on vähintään 51 prosenttia vuonna 2030. Uutena tekijänä on Ukrainan sodan vaikutus energian hintaan. Toimenpiteenä mm. korvataan fossiilisia uusiutuvalla energialla, kehitetään riskinhallintaa ja ennakointia. Hajautettu tuotanto tarkoittaa palvelun tuottamista hajautetuissa, toisistaan riippumattomissa yksiköissä. Näitä voivat olla mm. energian tuotannon/ jakelun ja vesihuollon ratkaisut, vesihuollon turvallisuudesta huolehtiminen. Toimenpiteillä pyritään edistämään Keski-Suomen hiilineutraaliustavoitetta vuoteen 2030 mennessä.

[4] https://keskisuomi.fi/wp-content/uploads/2020/09/25246-MAAKUNNALLISESTI_MERKITTaVaT_RAKENNETUT_KULTTUURIYMPaRISToT_2016_15_8_2017.pdf

[5] https://keskisuomi.fi/wp-content/uploads/2022/02/B-209-Kokonaiskestava-aluekehittaminen-esimerkkina-Keski-Suomi.pdf

6. RAHOITUSSUUNNITELMA

Strategian rahoitussuunnitelma ja rahoituskehys

Myönnetty CAP-rahoitus paikallista kehittämisstrategiaa toteuttaviin toimiin (euroa)

	EU	Valtio	Kunta	Julkinen rahoitus yhteensä		Yksityinen rahoitus		Kokonaisrahoitus yhteensä
Painopisteet	43 %	37 %	20 %	€	%	€	%	
Innovatiivisuus ja uudistumiskyky	260.257	223.943	121.050	605.250	15	200.000		805.250
Vireys: tahtoa ja kykyä	867.525	746.475	403.500	2.017.500	50	1.400.000		3.417.500
Asumisen uudet tuulet ja ympäristö voimavarana	607.268	522.532	282.450	1.412.250	35	1.100.000		2.512.250
Strategiaa toteuttavat toimet yhteensä	1.735.050	1.492.950	807.000	4.035.000		2.700.000		6.735.000
Toimintaraha	431.505	371.295	200.700	1.003.500	19,92			1.003.500
Rahoitus yhteensä				**5.038.500**	**65**	**2.700.000**	**35**	**7.738.500**

7. TOIMEENPANON KUVAUS

7.1. Aktivointi, yhteistyö, verkostoituminen

Strategian toteuttamisessa ja hallinnoinnissa hyödynnetään aikaisemmilla ohjelmakausilla hyväksi havaittuja toimintatapoja, jotka mahdollistavat ruohonjuuritason toimijoiden osallistumisen alueemme kehittämiseen. Tuemme sekä pieniä aloittavia yrityksiä että yhteisöllisyyttä ja elämän laatua edistäviä kehittämistoimia. Täydennämme alueemme muuta kehittämistä ja sen rahoittamista. Yhteisöllinen toiminta lisää alueemme sosiaalista pääomaa ja samalla vahvistaa kansalaisyhteiskuntaa, demokratiaa sekä lisää ihmisten aktiivisuutta.

Viisarin toiminta perustuu paikallisuuteen. Aktivointia suunnataan alueille, joilla kehittämisaktiivisuus on vähäistä ja tarpeet toimenpiteille tunnistettu. Pohjoinen Keski-Suomi on maantieteellisesti laaja. Normaaliaikana Viisarin henkilöstö liikkuu yhdeksän kunnan alueella tapaamassa hankehakijoita, -toteuttajia ja muita yhteistyökumppaneita heille sopivina ajankohtina, myös ilta-aikaan. Kylien ja yhdistysten tapaamiset ovat pääosin iltaisin tai viikonloppuisin. Henkilöstö käy niissä vuorotellen/ tarpeen mukaan. Viisarin toimisto sijaitsee Saarijärvellä, mutta pop up-toimisto voidaan viedä esimerkiksi alueen etätyöpisteisiin (4), virastotaloille ja kehittämisyhtiöiden toimistoihin. Elämme liikkuvan työn ja monipaikkaisuuden aikaa. Kuntakohtaisia info- ja rahoituskiertueita on järjestetty vuosittain (pl.korona-aika) ja tarvetta sille on edelleen. Viisari on läsnä verkossa, myös somekanavissa useimpien saavutettavissa. Kaikille digi ei ole arkea ja heitä palvellaan muutoin; henkilöstö on tavoitettavissa perinteisestikin puhelimitse ja toimistolta. Alueella toimivat kehittäjäorganisaatiot ovat aktiivisia neuvojia ja hankkivat etukäteen tietoa Viisarista yhteisten asiakkaiden kysymyksiin. Digiasiointi on lisääntynyt ja sitä hyödynnetään jatkossakin pitkien etäisyyksien alueella. Erityisesti yritysasiakkaat hyödyntävät tätä mahdollisuutta. Vapaa-ajan asukkaiden tavoittamiseksi Viisari osallistuu kahteen kesätapahtumaan vuosittain. Tapahtumissa saadaan tietoa ja näkökulmia alueen kehittämiseen muiltakin kuin vakituisilta asukkailta. Tällä saadaan mukaan myös "kesäkehittäjiä". Viisarin hallitus kokoontuu

vuorollaan jokaisessa kunnassa vaihtuvissa paikoissa ja käyttää tilaisuuksiin paikallisia palveluja.

Osana tämän strategian valmistelua luotiin dynaaminen verkostoanalyysi. Viisari on verkottunut alueellaan laajasti. Verkostoja on muodostunut toiminnan yhteydessä paikallisiin toimijoihin, hallintoon, mediaan ja muihin Leader-ryhmiin. Seutu-/aluetyö on vahvistanut ja luonut verkostoja alueen kuntiin ja kaupunkeihin sekä oppilaitoksiin ja kehittämisyhtiöihin. Omat hankkeet ovat muodostaneet laajoja verkostoja alueellisiin toimijoihin ja muihin Leader-ryhmiin. Verkostojen ytimessä ovat alueen asukkaat ja yrittäjät, Suomen kylät ry., sen Leader-jaosto, ELY-keskus, Ruokavirasto ja Maa- ja metsätalousministeriö.

Kansainvälisiä verkostoja on rakennettu yhdessä Kaakkois-Suomen Leader-ryhmien kanssa. Viisarin oman toiminnan kansainväliset verkostot ovat rakentuneet pääosin oppilaitosten kanssa. Yhteistyökumppaneita on EU-alueen lisäksi Ukrainassa ja Libanonissa.

Verkoston suhteiden laatu vaihtelee sidosryhmien mukaan. Esimerkiksi paikallisten yritysten ja yhdistysten kanssa suhteet eivät ole niinkään vuorovaikutuksellista yhteistyötä, vaan enemmän tiedonvaihtoa. Toiminnan kannalta monenlaisilla erilaisilla suhteilla on paikkansa toiminnassa. Verkostoituminen on jatkossakin tärkeässä roolissa Viisarin toiminnassa. Digitaalisuuden kehitys ja työn siirtyminen verkkoon on mahdollistanut myös verkostoitumisen siirtymisen verkkoon, mikä voi helpottaa alueiden välistä ja kansainvälistä verkostoitumista. Pitkän etätyöajan jälkeen reaalimaailman kohtaamisilla on kuitenkin edelleen tärkeä rooli toiminnassa.

7.2. Viestintä

Viestintä on sekä sisäistä että ulkoista tiedotus- ja yhteystoimintaa eri sidosryhmien välillä. Suunnitellulla viestinnällä tuemme Viisarin Leader-toimintatavan tavoitteiden toteutumista ja lisäämme positiivista kuvaa maaseutua ja maaseudun kehittämistä kohtaan. Tiedotuksella lisäämme tietoisuutta Viisarin Leader-toiminnasta, hankkeiden rahoitusmahdollisuuksista, sekä alueen yhteisistä kehittämistoimenpiteistä. Säännöllinen viestintä mahdollistaa yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Viestintä on päivittäistä toimintaa, jonka periaatteina ovat avoimuus, aloitteellisuus, suunnitelmallisuus, luotettavuus, vastavuoroisuus, nopeus, totuudenmukaisuus, ennakointi, luovuus, ihmisläheisyys ja läpinäkyvyys. Viestintä kytkeytyy ohjelmakauden alusta alkaen asioiden suunnitteluun, käsittelyyn, päätöksentekoon ja vaikutusten seurantaan. Viestinnällä mahdollistetaan oikean tiedon saaminen Viisarin palveluista ja toiminnoista oikeaan aikaan vaivattomasti ja useilla eri tavoilla eri vastaanottajatahojen tarpeet huomioiden.

Viestintäprosessi on kuvattu Viisarin laatukäsikirjassa. Lisäksi laadimme vuosittain tiedotussuunnitelman osana toimintasuunnitelmaa.

Uuden alueviestijämallin käyttöönotto merkitsee rahastoviestinnän ja –tiedottamisen järjestämistä ELY-keskukseen. Viisari vastaa oman toimintansa tulosten viestimisestä ja tarvittaessa verkostoituu muiden Leader-toimijoiden kanssa teemallisessa viestinnässä esim. asuminen, ilmasto- ja ympäristökysymykset.

7.3. Hallinnon järjestäminen

Leader Viisari on rekisteröity yhdistys, joka kannustaa maaseudun asukkaita kehittämään omaa aluettaan, lisäämään sen viihtyisyyttä sekä synnyttämään työpaikkoja ja yrityksiä. Leader on sekä yhdistys että toimintatapa. Toiminta tapahtuu alueen yhdistysten ja yritysten kautta, aluetta piristetään ja kehitetään monella tavoin. Leader-ryhmä tarjoaa rahoitusta ja yhteistyötä ideoiden toteuttamiseen. Leader-ryhmässä käytännön toimintaa toteuttavat yhdistyksen palkkaamat työntekijät ja toiminnasta vastaa yhdistyksen hallitus. Leader-ryhmien toimintaa yhdistyksinä koskee yhdistyslaki ja siihen liittyvät muut reunaehdot, kuten yhdistyksen omat säännöt.

Yhdistyksen toiminnasta päättää keväällä ja syksyllä pidettävät yhdistyksen kokoukset. Toiminnan toteutusta ohjaa yhdistyksen syyskokouksen valitsema hallitus. Valinnassa noudatetaan kolmikantaperiaatetta ja alueellinen kattavuus on myös huomioitu. Tällä varmistetaan päätöksenteon avoimuus ja tasapuolisuus. Päätöksenteossa tarkastellaan hankkeiden kytköstä Viisarin paikalliseen strategiaan ja merkitykseen alueella. Hankkeiden hakujaksot ja valintakriteerit määritellään myöhemmin. Hallitus kokoontuu vuosittain noin kuukauden välein. Pöytäkirjat allekirjoitetaan digitaalisesti.

Luottamushenkilöt aloittavat toimintavuoden perehdytyksellä. Perehdytyksessä käydään läpi Leader-työn periaatteet ja toimintaa ohjaavaa lainsäädäntöä ja ohjeistusta, Viisarin strategia ja valintakriteerit sekä työnantajana toimimisen perusteet. Hallituksen jäsenet osallistuvat mahdollisuuksiensa mukaan viranomaisten tarjoamiin koulutuksiin ja Leader-ryhmien yhteisiin tilaisuuksiin. Toiminta dokumentoidaan hyvän hallintokäytännön mukaisesti. Tarvittava aineisto arkistoidaan. Toiminnasta laaditaan vuosittaiset raportit Maa- ja metsätalousministeriöön ja Ruokavirastoon tarkemmin sovittavalla tavalla.

Henkilöstön vahvuutena on pitkäaikainen kokemus Leader-toimintaan liittyvistä tehtävistä ja muusta hankerahoituksesta. Henkilöstö osallistuu MMM:n ja Ruokaviraston tilaisuuksiin sekä muihin koulutuksiin ajantasaisen tiedon varmistamiseksi. ELY-keskuksen kanssa järjestetään vuosittaiset neuvottelut, johon myös puheenjohtajat osallistuvat. Lisäksi ELY-keskuksen ja Leader-ryhmien kanssa järjestetään kahdesti vuodessa yhteistapaaminen. Yhdistyksen käytännön toimintaa ohjaa laatukäsikirja ja toimintaohje. Niihin on kuvattu yhdistyksen toimintatavat ja - prosessit työtehtävätasolla sekä työntekijöiden ja hallituksen työnjako. Laatukäsikirja toimii johdon apuna laadun toteuttamisessa, työntekijöiden työvälineenä ja koko organisaation tukena. Uusien henkilöiden perehdyttäminen hoidetaan toimintaohjeen ja laatukäsikirjan mukaisesti.

Viisarissa käytetään sähköisiä taloushallinnon palveluja ja digitaalista allekirjoitusta. Kirjanpito ja palkanlaskenta ostetaan tilitoimistosta. Toteutamme myös omia hankkeita, joilla saamme lisäresurssia strategiasta esiin nostettaviin toimenpiteisiin ja tiedottamiseen.

8. SEURANTA JA ARVIOINTI

Toimintaa seurataan säännöllisesti. Hyrrästä saatavien seurantaraporttien hyödyntämisen lisäksi seurantaa helpottamaan on luotu laskentapohjia ja –taulukoita. Näiden avulla hallitukselle voidaan raportoida kokouksittain toiminnan etenemisestä ja varojen käytöstä kehittämistyöhön. Seurantatietoa tuotetaan Hyrrään oman toiminnan tarpeisiin ja hallinnon käyttöön. Talouden seuranta on lähes reaaliaikaista.

Viisarin toimintaa on koko sen olemassaoloajan arvioitu systemaattisesti itsearvioinnin, palautekyselyiden ja ulkoisen arvioinnin avulla. Uudella kaudella otetaan käyttöön arviointia

helpottamaan sähköinen arviointikysely päättyville hankkeille. Seurannalla ja arvioinnilla tarkastellaan strategian toteutuksen etenemistä painopisteittäin. Tarvittaessa aktivoidaan ja toteutetaan teemallisia hakuja, mikäli jokin painopisteen tavoitteet eivät näytä toteutuvan.